

УДК 657.623: 658.8.011.1

Жураковська І. В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В ОЦІНЦІ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано дебіторську заборгованість 35 підприємств Волинської області, на яких вивчено облікову політику щодо дебіторської заборгованості. За результатами дослідження вибірка була поділена на дві групи: підприєм-

ства, що створюють резерв сумнівних боргів, і ті, що його не створюють. Для кожної вибірки за даними фінансової звітності був проведений аналіз ефективності кредитної політики з використанням показників аналізу дебіторської заборгованості. За результатами розрахунків визначено, що на підприємствах, які не формують резерв сумнівних боргів, кредитна політика менш ефективна. Дослідження показали, що звітність цих підприємств неякісна в частині дебіторської заборгованості і ставить під сумнів правильність використаних оцінок в балансі.

Ключові слова: фінансова звітність, кредитна політика, дебіторська заборгованість.

Zhurakovska I.

THE ROLE OF FINANCIAL STATEMENTS IN ESTIMATION OF EFFICIENCY OF CREDIT POLICY OF THE ENTERPRISE

The article analyzes accounts receivable of 35 enterprises of Volyn region. The accounting policy in respect of receivables of these enterprises is studied. According to the results of the study, the sample was divided into two groups: enterprises that create a reserve of doubtful debts, and those that do not create it. For each sample, according to the financial statements, an analysis of the effectiveness of the credit policy was performed using the indicators of the analysis of receivables. According to the results of the calculations, it is determined that at the enterprises that do not form a reserve of doubtful debts, the credit policy is less effective. Studies have shown that the reporting of these enterprises is poor in terms of receivables and calls into question the correctness of the estimates used in the balance sheet.

Keywords: financial reporting, credit policy, accounts receivable.

Жураковская И.В.

РОЛЬ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье проанализировано дебиторскую задолженность 35 предприятий Вольнской области, на которых изучено учетную политику в отношении дебиторской задолженности. По результатам исследования выборка была разделена на две группы: предприятия, которые создают резерв сомнительных долгов, и те, что его не создают. Для каждой выборки по данным финансовой отчетности был проведен анализ эффективности кредитной политики с использованием показателей анализа дебиторской задолженности. По результатам расчетов определено, что на предприятиях, которые не формируют резерв сомнительных долгов, кредитная политика менее эффективна. Исследования показали, что отчетность этих предприятий некачественная в части дебиторской задолженности и ставит под сомнение правильность использованных оценок в балансе.

Ключевые слова: финансовая отчетность, кредитная политика, дебиторская задолженность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Для більшості підприємств України ефективна кредитна політика є основним джерелом зростання обсягів реалізації. Запропоновувавши кращі умови продажу для своїх клієнтів, можна отримати додаткові конкурентні переваги. В той же час слід чітко контролювати відтік оборотних коштів підприємства, щоб забезпечити достатню норму прибутковості капіталу. Оцінка кредитної політики передбачає вивчення показників дебіторської заборгованості підприємства [3]. За даними Державної служби статистики України [6] в таких видах діяльності як сільське, лісове та рибне господарство, приріст дебіторської заборгованості за 2015–2016 роки є найбільшим (понад 68%), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – понад 58%. В середньому по Україні приріст дебіторської заборгованості на підприємствах склав 38,94%. Стрімке збільшення дебіторської заборгованості та її частки в поточних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємств стосовно покупців. Основним джерелом інформації для оцінки кредитної політики для зовнішніх користувачів є фінансова звітність. Безсумнівно найактуальнішими будуть дані оперативного обліку на підприємстві, однак вони є закритими. Фінансова звітність містить чимало інформації про дебіторську заборгованість, що дозволяє інвесторам провести попередню оцінку кредитної політики підприємства. Результати цієї оцінки залежать від якості представлення в звітності інформації. Тому в нашому дослідженні проведено оцінку інформаційного забезпечення кредитної політики підприємств Волинської області

Вказане питання має актуальність в світлі нових подій в обліковій практиці України, пов'язаних з імплементацією Директиви 2013/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року, яка встановлює нові умови складання, подання та оприлюднення фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності, а також новий порядок визнання та оцінки певних видів активів та зобов'язань, доходів та витрат [7].

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. В своїх дослідженнях В. Потій, Г. Куліш [8]

аналізували причини зростання дебіторської заборгованості на підприємствах України, проводячи оцінку кредитної політики. Проте, найширше дослідження формування кредитної політики представлені в працях зарубіжних вчених, зокрема Гаррі І. Волк, Джеймс Л. Додд, Джон Дж. Розицький [1], Шехзад Л. [3] та ін.

Цілі статті. Метою дослідження є оцінка якості представлення в звітності підприємств Волинської області інформації про дебіторську заборгованість для проведення аналізу ефективності кредитної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як правило, зарубіжні науковці для оцінки кредитної політики пропонують використовувати два показники: середній період погашення дебіторської заборгованості та графік її старіння. У вітчизняній практиці для цих же цілей використовують оборотність дебіторської заборгованості, середню тривалість обороту та коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості. Важливим для аналізу є також вивчення темпу зростання дебіторської заборгованості.

Нами було проаналізовано дебіторську заборгованість підприємств України за даними Державної служби статистики, на підставі чого виявлено різке її зростання практично у всіх галузях. Випадковим чином здійснено вибірку 35 підприємств Волинської області, на яких вивчено облікову політику щодо дебіторської заборгованості. За результатами дослідження вибірка була поділена на дві групи: підприємства що створюють резерв сумнівних боргів і ті що його не створюють. Для кожної вибірки був проведений аналіз ефективності кредитної політики з використанням показників аналізу дебіторської заборгованості. Щоб не створити можливої негативної репутації підприємствам, в нашій статті не наведено назви компаній, а лише їх умовна нумерація. Досліджувалась фінансова звітність наступних підприємств; ПАТ «Волиньвтормет», ПАТ «ЗАВОД АПАРАТУРИ ЗВ'ЯЗКУ «ІСКРА», ПАТ «Луцькпластмас», ПАТ «Гнідавський цукровий завод», ПрАТ «Локачинський хлібозавод», СГ ПАТ «Нива», ПАТ «Нововолинський ливарний завод», ПАТ «Енко», ПАТ «ЛУЦЬКСАНТЕХМОНТАЖ №536», ПАТ «Луга», ПАТ «Луцький пивзавод», ПАТ «Спектр», ПАТ «Горохівське автотранспортне підприємство 10764», ПрАТ «Володимир-Волинське АТП 10707», ПАТ «ВОЛО-

ДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД», ПрАТ «Луцький домобудівельний комбінат», ПАТ «Укрмашпромпроект», ПАТ «Луцьк Фудз», ПАТ «Універмаг «Луцьк», ПАТ «Волиньбакалія», ПАТ «ВОЛИНЬ-АВТО», ПАТ Луцьке виробничо-торгівельне швейне підприємство «Волинь», ПАТ «ТЕРЕМНО ХЛІБ», ПАТ «СКФ Україна», ПАТ «Луцькавтодор», ПрАТ «Едельвіка», ПрАТ «Волиньхолдінг», ТЗОВ «Вест Ойл Груп», ПрАТ «ЗАХІДНА ПРОМИСЛОВА ГРУПА», ПрАТ «Нововолинський хлібозавод», ПрАТ «Волинське обласне підприємство автобусних станцій», ПАТ «Ковельнафтопродукт», ПрАТ «ЛУЦЬКЕ АВТОТРАНСПОРТНЕ ПІДПРИЄМСТВО 10701», ПрАТ «ВОЛИНСЬКА ФОНДОВА КОМПАНІЯ», ПрАТ «Ратнівський молокозавод». В ході дослідження ми припускаємо, що низька якість облікової політики щодо дебіторської заборгованості, впливає не лише на показники звітності, а й може свідчити про відсутність або неефективність кредитної політики підприємства.

Динаміка дебіторської заборгованості підприємств України за видами діяльності протягом 2013–2016 років вказує на наявність проблем у погашенні боргів дебіторами. За даними Державної служби статистики [6], ріст відбувся у всіх сферах. Показники питомої ваги дебіторської заборгованості в обсягах реалізованої продукції по деяким галузям вказують на кризу взаєморозрахунків. Наприклад, дебіторська заборгованість в сільському господарстві у 2016 році більш, ніж в 2,5 рази перевищує обсяг реалізації, в 2 ризи на підприємствах, що здійснюють операції з нерухомим майном (табл. 1).

Таблиця 1

Питома вага дебіторської заборгованості в обсягах реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг підприємств України у 2016 році

Види діяльності	Обсяг реалізованої продукції, млн грн	Дебіторська заборгованість, млн грн	Питома вага ДЗ в обсягах реалізації, %	Оборотність ДЗ
1	2	3	4	5
Усього, у тому числі:	6237535,2	3945631	63,26	1,58
сільське, лісове та рибне господарство	403645,8	1092111	270,56	0,36
промисловість	2305695,9	990702,4	42,97	2,32

продовж. табл. 1

1	2	3	4	5
будівництво	169705,3	115496,3	68,06	1,46
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2385691,5	997460,4	41,81	2,39
транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	365332,7	196186,7	53,70	1,86
тимчасове розмішування й організація харчування	23083,8	6444,2	27,92	3,58
інформація та телекомунікації	117407,2	48271,7	41,11	2,43
фінансова та страхова діяльність	61162,3	114167,7	186,66	0,53
операції з нерухомим майном	85497,3	175302,3	205,04	0,48
професійна, наукова та технічна діяльність	241869,5	147930,1	61,16	1,63
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	53787,0	52128,7	96,92	1,03
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	4921,4	5394,7	109,62	0,91
освіта	2253,0	391,2	17,36	5,75
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	13805,0	2054,4	14,88	6,71
надання інших видів послуг	3677,5	1589,3	43,22	2,31

В середньому по Україні оборотність дебіторсько заборгованості складає 1,58, тобто менше 2 обертів за рік. Найнижчим цей показник є в сільському господарстві, а найвищим в освіті, охороні здоров'я та організації харчування населення. Високі показники оборотності по певним видам діяльності пов'язані з специфікою організації розрахунків.

Для оцінки якості інформації, яка береться за основу оцінки управління дебіторською заборгованістю, нами було розглянуто фінансову звітність 35 акціонерних товариств Волинської області,

що становить 29,66% від їх загальної кількості. Відбір здійснювався випадковим шляхом. Дослідження проводилось на акціонерних товариствах, так як їх звітність складається згідно МСБО та МСФЗ та розміщена у відкритому доступі на сайті smida.gov.ua [9]. Всього на Волині діючих публічних акціонерних товариств – 47 одиниць, приватних акціонерних товариств – 71 одиниць.

Вивченню підлягали звіт про фінансовий стан, примітки до фінансової звітності та Наказ про облікову політику 2015 року. Згідно МСБО та МСФЗ дебіторська заборгованість відображається в балансі за чистою вартістю, тобто сума дебіторської заборгованості коригується на резерв сумнівних боргів. Результати дослідження наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Дослідження 35 підприємств Волинської області
щодо оцінки дебіторської заборгованості у 2015 році

Пояснення	К-сть підприємств	%
В обліковій політиці зазначено, що резерв сумнівних боргів не здійснюється	12	34
Відсутня інформація про резерв	4	14
В наказі про облікову політику зазначено, що резерв сумнівних боргів не створюється, хоча на балансі обліковується сумнівна дебіторська заборгованість	7	20
Розраховується резерв сумнівних боргів	12	31
Разом	35	100

48% досліджуваних підприємств не створюють резервів на покриття сумнівної заборгованості, з них 34% не займаються аналізом дебіторів, так як в обліковій політиці зазначено, що резерв сумнівних боргів не створювати. Серед цих підприємств є такі, діяльність яких пов'язана з наданням товарного кредиту. Ми не стверджуємо, що резерв сумнівних боргів є обов'язковим, він може виникати тільки при наявності сумнівних боргів. Але вказування в обліковій політиці того факту, що на підприємстві не створюється резерв, суперечить МСБО і МСФЗ і може вказувати на недостатній рівень організації обліку дебіторської заборгованості в бухгалтерії. З великою ймовірністю можна стверджувати, що суми реальної дебіторської заборгованості на балансі акціонерних товариств Волинської області є завищеними, так як не проводилась оцінка їх сумнівності.

В своїх дослідженнях Папа, П. Ф., Маклій, С. Дж. [4] (2011) наводять наслідки обов'язкового прийняття МСФЗ / МСФЗ в Європейському Союзі до 2010 року. Їх висновок однозначний – наслідки обов'язкового прийняття багато в чому залежать від стимулів підготовки та заохочень в межах окремої країни, тобто значний вплив мають інституційні особливості. В Україні МСБО і МСФЗ на акціонерних товариствах впроваджуються з 2012 року, однак значна частина інформації не відповідає в повній мірі МСФЗ, наприклад облікова політика щодо резерву сумнівних боргів.

Для дослідження кредитної політики підприємств Волинської області окремо проаналізовано дебіторську заборгованість підприємств, які створюють резерв, та тих, що не здійснюють резервування. Слід відмітити, що в другій групі підприємств аудиторські висновки за результатами перевірки річної звітності 2015 року є умовно-позитивними, так як встановлено не повну відповідність використовуваних оцінок вимогам міжнародних стандартів обліку.

Було здійснено дослідження основних показників ефективності використання дебіторської заборгованості, як найбільш важливих з точки зору оцінки кредитної політики підприємства:

- коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей (рис. 1, 2);
- питома вага дебіторської заборгованості в активах (рис. 3, 4);
- оборотність дебіторської заборгованості (рис. 5, 6).

Інформаційним джерелом розрахунків була фінансова звітність підприємств 2015 року.

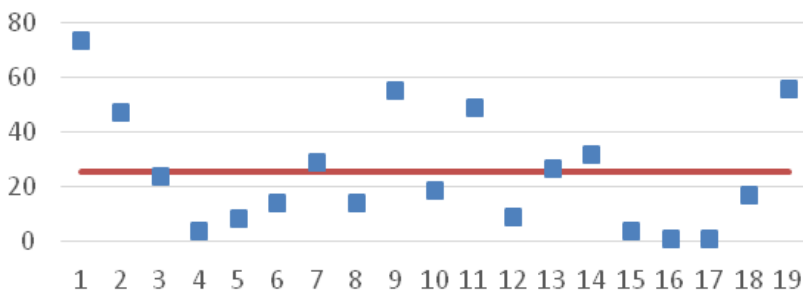

Рис. 1. Питома вага дебіторської заборгованості в активах підприємств, які створюють резерв сумнівних боргів

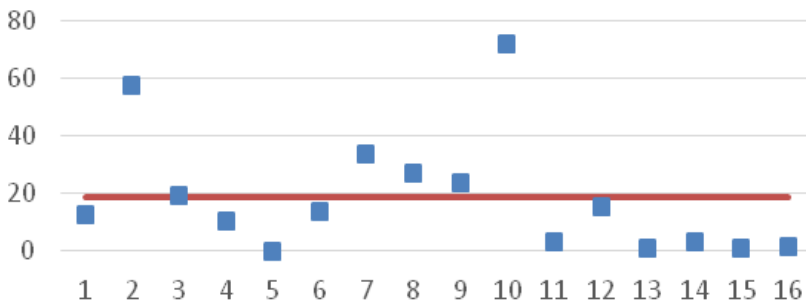

Рис. 2. Питома вага дебіторської заборгованості в активах підприємств, які не створюють резерв сумнівних боргів

З рис. 1, 2 видно, що об'єктивною причиною не створення резервів є менша доля дебіторської заборгованості в активах. В середньому на підприємствах, які формують резерв питома вага дебіторської заборгованості 25%, а в тих що не створюють – 18%.

На рис. 3, 4 наведено показник співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей. Оптимальним є значення, яке приблизно дорівнює одиниці. У такому випадку компанія може кредитувати своїх покупців за рахунок постачальників. Це означає, що власний капітал не відволікається на кредитування клієнтів, і ці кошти можуть бути спрямовані на інтенсифікацію діяльності компанії [10].

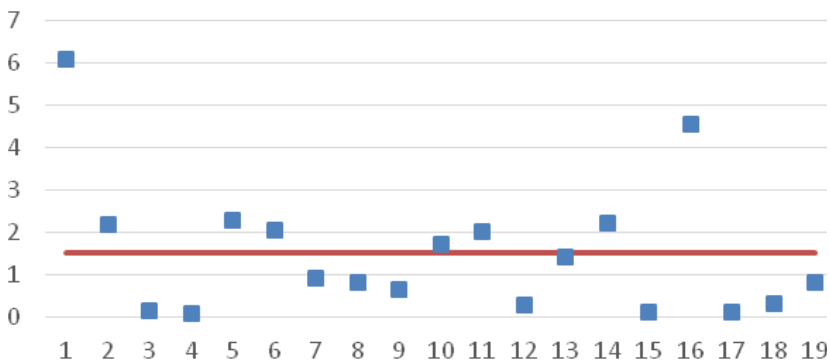

Рис. 3. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств, які створюють резерв сумнівних боргів

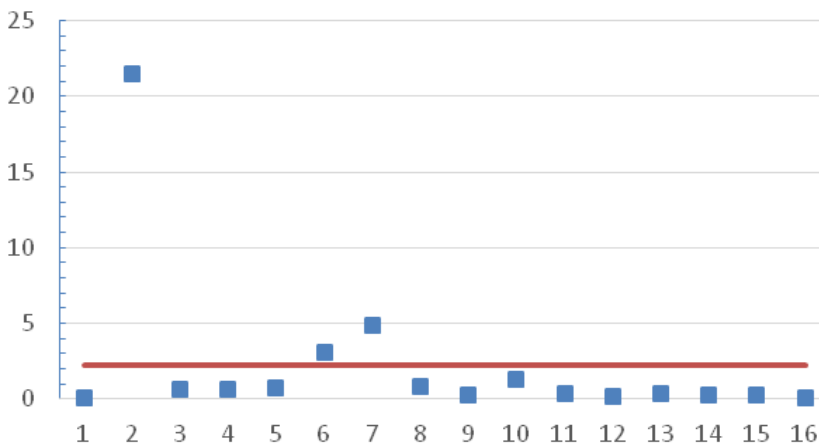

Рис. 4. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств, які не створюють резерв сумнівних боргів

З рис. 3, 4 видно, що середнє значення коефіцієнта співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей для двох груп підприємств більше одиниці, що є ознакою неефективної політики комерційного кредитування (кредитної політики) і, як результат, дебітори заборгували підприємствам більше коштів, ніж підприємства отримали від постачальників. Але у групі компаній, що створюють резерв сумнівних боргів коефіцієнт становить 1,52, а в іншій групі, що не створюють резерву – 2,21. Отже це вказує, що кредитна політика цієї групи підприємств неефективна.

Найбільш інформативним показником щодо ефективності кредитної політики є показник оборотності дебіторської заборгованості – показник ділової активності. Він вказує також на ефективність управління заборгованістю клієнтів і інших дебіторів. Значення коефіцієнта демонструє кількість оборотів дебіторської заборгованості, тобто скільки разів дебітори погасили свої зобов'язання перед компанією [10]. Розрахунок цього показника по групах підприємств наведено на рис. 5, 6.

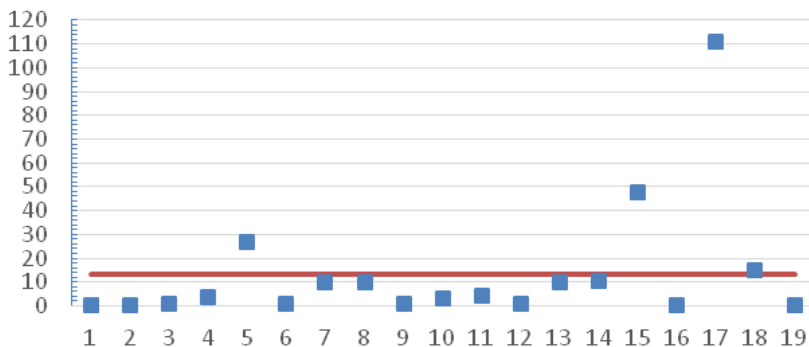

Рис. 5. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості на підприємствах, які створюють резерв сумнівних боргів

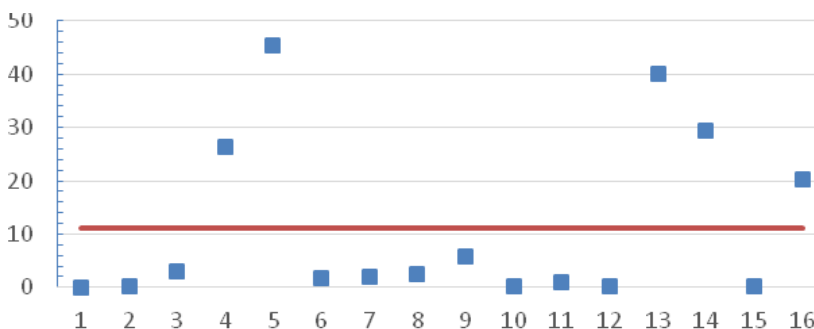

Рис. 6. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості на підприємствах, які не створюють резерв сумнівних боргів

Результати розрахунку показали, що середня оборотність дебіторської заборгованості на підприємствах, що створюють резерв сумнівних боргів вища і становить 13,46. В іншій групі підприємств – 11,13. Звичайно об'єктивнішою буде інформація, якщо розглянути показник в динаміці з врахуванням галузевих особливостей. Для кожної з галузей є рекомендовані значення оборотності дебіторської заборгованостей, від 4,8 для сільського господарства до 12,0 в торгівлі [10]. Проте галузевий чинник не чинить значної дії, так як більшість підприємств нашої вибірки належать до легкої та харчової галузей.

Висновки. Проведені розрахунки підтверджують наше твердження про те, що вже на етапі оцінки фінансової звітності за

МСФЗ та МСБО можна зробити висновок про ефективність кредитної політики. Наказ про облікову політику є складовою Приміток до фінансової звітності за міжнародними стандартами, тому повного пакета звітності цілком достатньо для проведення попередньої оцінки кредитної політики. Результати досліджень показали, що для підприємств України, у яких відсутня або є неефективною кредитна політика характерно:

– наказ про облікову політику не містить методу розрахунку резерву сумнівних боргів, тобто на підприємстві не проводиться аналіз дебіторської заборгованості;

– негативна динаміка коефіцієнтів, які характеризують ефективність кредитної політики (віддалення від одиниці коефіцієнта співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей, зменшення коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості).

Важливо вдосконалювати методика визначення суми резерву сумнівних боргів. Практика показує, що більшість акціонерних підприємств, звітність яких є обов'язковою, не створюють резерву сумнівних боргів, оскільки ці суми не включаються в повній мірі до витрат у податковому обліку підприємств з річним оборотом понад 20 млн грн, крім того це вимагає додаткових трудових витрати на створення цього резерву і відслідковування податкових різниць, що з ним пов'язані.

Заключним етапом кредитної політики на будь-якому підприємстві є визначення політики аналізу дебіторської заборгованості з метою її оцінки і коригування. Фінансова звітність за МСБО та МСФЗ може бути джерелом даних для таких розрахунків. Однак ще перед початком розрахунків слід врахувати практику обліку дебіторської заборгованості і оцінити її якість. Часто не створення резервів сумнівних боргів призводить до завищення сум заборгованостей, а отже і спотворення деяких показників, особливо оборотності.

1. Harry I. Wolk Account theory: conceptual issues in a Political and Economic Environment / Harry I. Wolk, James L. Dodd, John J. Rozycki. – SAGE Publications, Incorporated, 2016 - 672 p.
2. Managing Credit and Accounts Receivable // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.thebalance.com/managing-credit-and-accounts-receivable-392837>
3. Shehzad L. Mian Account reseivable management Policy: Theory and Evidence / Shehzad L. Mian, Clifford W. Smith. // Journal of finance. – 1992 // [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу : http://siteresources.worldbank.org/INTEXPCOMNET/Resources/Milan_and_Smith_1992.pdf
4. Pope, P. F. The European IFRS experiment: objectives, research challenges and some early evidence / P. F. Pope, S. J. McLeay // *Accounting and Business Research* 41 (3). – 2011. – С. 233–266.
  5. Vera Paele AS/IFRS and financial reporting quality: Lessons from the European experience *China Journal of Accounting Research* 6 (2013). – С. 247–263.
  6. Державна служба статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
  7. Директива 2013/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року / Неофіційний переклад аудиторської палати України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apu.com.ua/event/771-direktiva-2013-34-esevropejskogo-parlamentu-ta-radi-vid-26-kvitnya-2014-rneofitsijnij-pereklad>.
  8. Потій В. Кредитна політика підприємств як інструмент управління дебіторською заборгованістю / В. Потій, Г. Куліш // *Ринок цінних паперів України*. – 2012. – №8. – С. 37–43 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcpu_2012_8_7
  9. Пошук учасників // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://smida.gov.ua/db/emitent/search>
  10. Словник економічних показників // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.finalon.com/slovnik-ekonomichnikh-pokaznikiv/258-spivvidnoshennya-korotkostrokovoji-debitorskoji-ta-kreditorskoji-zaborgovanosti>
  11. Річний звіт за 2016 рік національної комісії з цінних паперів та фондового ринку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1499943860.pdf